

Левицька Тетяна,

заступник директора з навчально-виховної роботи,

Ніжинська гімназія № 1

Ніжинської міської ради Чернігівської області,

м. Ніжин, Чернігівська область, Україна

tmlev14@gmail.com

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ
НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ 5–9 КЛАСІВ У КОНТЕКСТІ
РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»:
ВІД КОНТРОЛЮ ДО ПІДТРИМКИ НАВЧАЛЬНОГО ПОСТУПУ**

***Анотація.** У статті проаналізовано методичні засади та практичний інструментарій інтеграції формувального оцінювання в освітній простір базової середньої освіти в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа». Розглянуто парадигмальну трансформацію контрольної-оцінювальної діяльності відповідно до вимог Державного стандарту та наказу МОН України від 02.08.2024 № 1093. У роботі представлено розгорнутий порівняльний аналіз переваг та потенційних ризиків імплементації формувального підходу для всіх суб'єктів навчання. Обґрунтовано роль «педагогічної діагностики» у проектуванні індивідуальної освітньої траєкторії учня. Особливу увагу приділено прикладному інструментарію (техніки «Хвилинна пауза», «Сигнали рукою», «Сходінки успіху») та цифровізації діагностичних процедур за допомогою платформ Kahoot!, Mentimeter, Padlet. Окремий акцент зроблено на розбудові системи зворотного зв'язку на засадах педагогіки партнерства; запропоновано алгоритми надання описативного фідбеку та методичні рекомендації щодо мінімізації формалізму при застосуванні інноваційних підходів. На основі проведеного аналізу зроблено*

висновок, що перехід до моделі фасилітації безпосередньо сприяє розвитку метакогнітивних навичок учнів, підвищенню їхньої навчальної суб'єктності та гуманізації школи. Резюмовано, що системне використання формувального оцінювання створює передумови для становлення автономного громадянина, здатного до безперервного саморозвитку впродовж життя.

Ключові слова: базова середня освіта, Нова українська школа (НУШ), формувальне оцінювання, методичні аспекти.

Annotation. *The article analyzes the methodological foundations and practical tools for integrating formative assessment into the educational process of basic secondary education within the framework of the «New Ukrainian School» Concept. It examines the paradigmatic transformation of assessment activities in accordance with the State Standard of Basic Secondary Education and the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1093, dated August 2, 2024. The paper presents a comprehensive comparative analysis of the benefits and potential risks of implementing the formative approach for all participants in the educational process. The role of «pedagogical diagnostics» in designing a student's individual educational trajectory is substantiated. Particular attention is paid to applied tools (techniques such as «Minute Pause», «Hand Signals», «Stairs of Success») and the digitalization of diagnostic procedures using platforms like Kahoot!, Mentimeter, and Padlet. A specific emphasis is placed on developing a feedback system based on the principles of partnership pedagogy; algorithms for providing descriptive feedback and methodological recommendations for minimizing formalism in the application of innovative approaches are proposed. Based on the analysis, it is concluded that the transition to a facilitation model directly contributes to the development of students' metacognitive skills, enhances their learning agency, and promotes the general humanization of school education. It is summarized that the systematic use of formative assessment creates the preconditions for the development of an autonomous citizen capable of continuous self-improvement throughout life.*

Key words: basic secondary education, New Ukrainian School (NUS), formative assessment, methodological aspects.

Вступ. Сучасна трансформація базової середньої освіти в Україні вимагає докорінного перегляду контрольно-оцінювальної діяльності, перетворюючи її з інструменту механічної перевірки знань на засіб підтримки навчального поступу здобувача освіти [1, с. 2–8; 2]. Філософія реформи НУШ базується на принципі логічної наступності: досвід вербального оцінювання у початковій школі стає фундаментом для формування «м'яких навичок» (soft skills) у 5–9 класах, зокрема вміння вчитися впродовж життя, критичного мислення та адаптивності [3, с. 73].

Мета статті - проаналізувати методичні засади інтеграції формувального оцінювання у практику роботи вчителів базової школи, представити прикладний інструментарій педагогічної діагностики та обґрунтувати шляхи мінімізації ризиків під час переходу на нову систему оцінювання за групами результатів.

Результати дослідження. Відповідно до статті 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту», формувальне оцінювання є одним із основних видів оцінювання, і визначається як інтерактивний процес відстеження особистісного розвитку, що дозволяє вчителю адаптувати освітню траєкторію «тут і зараз» [4]. Державний стандарт базової середньої освіти регламентує впровадження формувального оцінювання, зосереджуючи увагу на: системному зворотному зв'язку [5]; використанні інструментів самоконтролю (портфоліо, щоденники спостережень); застосуванні оцінних суджень для коригування освітнього процесу [6].

Завдяки цьому забезпечується моніторинг особистісного розвитку учнів та ходу опанування ними навчального досвіду, що є основою компетентнісного підходу та розбудови індивідуальної освітньої траєкторії [7]. Сучасна нормативна рамка, встановлена наказом МОН України від 02.08.2024 №1093, впроваджує оцінювання за групами результатів (ГР), що робить систему вимірювання навчальних досягнень більш багатогранною, об'єктивною та зрозумілою для всіх учасників освітнього процесу [8, 9].

Практичний інструментарій формувального оцінювання, який ми називаємо «педагогічною діагностикою», не передбачає каральних балів [4; 8]. Однією з найбільш ефективних технік для виявлення прогалин у розумінні під час уроку є «Хвилинна пауза», коли вчитель зупиняє пояснення на 60 секунд для обговорення найскладніших моментів між учнями [1, с. 2–8; 3, с. 119]. Це дозволяє миттєво відстежити хід опанування матеріалу. Аналогічну функцію виконує техніка «Світлофор», що базується на використанні кольорових карток: зелена сигналізує про повне розуміння матеріалу, жовта — про наявність певних запитань чи невпевненість, а червона — про те, що учень потребує додаткового пояснення або повністю втратив логіку викладу [1, с. 2–8; 3, с. 125].

У сучасних умовах змішаного та дистанційного навчання традиційні техніки педагогічної діагностики набувають цифрових форм. Зокрема, техніка «Світлофор» може бути реалізована за допомогою сервісу Mentimeter, що забезпечує анонімність відповідей і дозволяє вчителю в режимі реального часу візуалізувати рівень розуміння матеріалу класом. Для експрес-опитувань в умовах очного навчання ефективним є сервіс Plickers, який мінімізує потребу в індивідуальних гаджетах та водночас забезпечує оперативний збір діагностичних даних.

Для оцінювання групи результатів «критичне мислення», згідно з вимогами Державного стандарту [6], доцільно застосовувати вправу «Помилка вчителя». Учні мають ідентифікувати та аргументувати навмисно припущену педагогом хибу на дошці, що стимулює аналітичні здібності [1]. Крім того, візуалізація та структурування знань реалізуються через створення ментальних карт (Mind Mapping), де фокус оцінювання зміщується з обсягу пам'яті на системність мислення, та написання «Сенканів», які вимагають глибокого синтезу інформації [1; 3, с. 120].

Окрему увагу в контексті НУШ приділено розвитку метакогнітивних навичок та навчальної самостійності. Це забезпечується через використання «Сходинок успіху», де учень самостійно фіксує етап свого просування — від

ознайомлення до самостійних висновків [1; 3, с. 119]. Важливою є техніка «Аналіз помилок» (Помилка як шанс), де замість механічного виправлення учень заповнює рефлексивну таблицю, аналізуючи суть помилки, причини її виникнення та план подальших дій [2].

Згідно з наказом МОН України від 02.08.2024 №1093, ці результати не обов'язково переносити в журнал як бали; доцільніше використовувати аркуші поступу та розгорнуті словесні коментарі на полях зошитів, що робить оцінювання гуманним та корисним для дитини [8; 7; 9].

Нижче наведено порівняльний аналіз упровадження даної системи, що містить шляхи вирішення та мінімізації ризиків (табл. 1).

У межах реформи Нової української школи (НУШ) та відповідних методичних рекомендацій МОН України зворотний зв'язок є фундаментом формувального оцінювання і має бути максимально об'єктивним та орієнтованим на результат [4; 6; 3, с. 120]. Він допомагає учневі зрозуміти власні сильні сторони та конкретні зони росту, знижуючи страх перед помилкою [1, с. 2–8, 9].

Провідними розробниками прикладних інструментів, зокрема алгоритмів фідбеку, є Громадська спілка «Освіторія», Команда підтримки реформ МОН та освітня платформа EdEra [8; 7; 5; 2].

Методично виправданими для «мотивуючої оцінки» є такі підходи: правило «Сендвіча» (коментар до оцінки має починатися з того, що вдалося, потім — що варто покращити, і завершуватися вірою в успіх («Ти зміг/змогла вдало розкрити тему через...», «Ця частина роботи демонструє глибоке розуміння...», «Робота відповідає критерію щодо...», «Щоб досягти ще кращого результату, варто доопрацювати...», [8; 9].); оцінка за прогрес (окреме відзначення динаміки учня порівняно з його попередніми результатами. Наприклад, «Враховуючи твою роботу над помилками, наступного разу ти зможеш...»); співучасть (спільне з учнями вироблення критеріїв успіху перед початком вивчення теми.

Порівняльний аналіз упровадження формувального оцінювання

Параметр аналізу	Переваги (Плюси)	Виклики (Мінуси/Ризики)	Шляхи вирішення та мінімізації ризиків
Для учня	Формування відповідальності за власний результат; зниження страху перед помилкою; посилення мотивації через «ситуацію успіху» та усвідомлення особистого прогресу.	Зниження мотивації у тих, хто звик до зовнішньої стимуляції (працював виключно «на бал»); складність переходу до саморефлексії.	Використання технік гейміфікації; чітка візуалізація успіху через «сходишки поступу»; поступове навчання технік самооцінювання та взаємооцінювання.
Для вчителя	Здійснення безперервного моніторингу навчальних досягнень у реальному часі та гнучке коригування педагогічної стратегії відповідно до освітніх запитів і рівня підготовки учнів	Значне зростання навантаження через необхідність документування поступу кожного учня; потреба у високій фаховій майстерності надання фідбеку	Цифровізація процесу (е-журнали, Google Forms); автоматизація збору даних; використання шаблонів (банків) вербальних характеристик та чек-листів.
Для батьків	Прозорість та інформативність: батьки отримують розгорнутий опис компетентностей дитини, а не просто статистичну оцінку в журналі.	Традиційне сприйняття школи як місця «накопичення оцінок»; нерозуміння суті критеріального оцінювання за групами результатів (ГР).	Проведення тематичних вебінарів та батьківських зборів-практикумів; надання роз'яснювальних «пам'яток»; демонстрація зв'язку між ГР та майбутніми успіхами дитини.
Для системи	Реалізація компетентнісного підходу; виховання автономного та критично мислячого випускника; відповідність європейським стандартам освіти.	Суб'єктивність вербальних суджень; складність коректного переведення формувальних даних у бали під час семестрового та річного оцінювання.	Розробка чітких критеріальних матриць (рубрик) для кожного виду діяльності; уніфікація вимог до ГР у межах освітньої галузі; системне підвищення кваліфікації педагогів.

Наприклад, перед початком вивчення теми запитайте учнів: «Як ми зрозуміємо, що ми опанували цю тему на високому рівні? Що має бути в ідеальній роботі?». Запишіть їхні відповіді — це і будуть ваші спільні критерії).

Для зміщення акценту з контролюючої функції оцінювання на розвивальну та діагностичну педагогам доцільно використовувати чек-лист «Чи є моя оцінка прозорою?», що містить такі питання:

1. Учень/учениця знав/-ла критерії до того, як почав/-ла виконувати завдання?
2. Учень/ учениця може сам/сама себе оцінити за цими критеріями?
3. Оцінка показує учневі/ учениці, що саме треба виправити наступного разу?

Для ефективного впровадження формувального оцінювання доцільним є використання цифрових рішень як інструментів систематизації та узагальнення діагностичних даних [1]. Їх застосування дає змогу інтегрувати результати експрес-діагностики, рефлексивних вправ і портфоліо учнів у єдину модель моніторингу навчального поступу за групами результатів [8; 9]. Kahoot! та Quizizz – гейміфіковані звіти [7]. Для створення цифрового портфоліо та реалізації техніки «дві зірки і побажання» незамінними є Padlet та Seesaw,. Ресурс «Canva для навчання» допомагає візуалізувати індивідуальний поступ дитини [7]. Поєднання таких інструментів із функціоналом електронних журналів дозволяє фіксувати індивідуальну динаміку досягнень без зведення оцінювання до бальної шкали, підсилюючи прозорість оцінних суджень і партнерську взаємодію між учасниками освітнього процесу [4; 6; 5]. Такий підхід узгоджується з сучасними методичними рекомендаціями щодо організації освітнього процесу в базовій середній школі [7; 9].

Висновки. Цифровізація оцінювання має як суттєві переваги: автоматизація, візуалізація; анонімність, так і певні недоліки: технічна залежність; обмеження екранного часу; ризик формалізму.

Підсумовуючи результати проведеного аналізу, варто підкреслити, що впровадження формувального оцінювання у 5–9 класах НУШ фундаментально

трансформує взаємодію між педагогом та здобувачем освіти. Зміна пріоритетів із зовнішнього контролю на фасилітацію та підтримку перетворює оцінювальну діяльність на дієвий механізм стимулювання індивідуального розвитку та побудови партнерської довіри. Ключовим чинником успішної реалізації цієї стратегії є зміщення акцентів із формального виставлення балів на системний моніторинг навчального поступу за групами результатів (ГР). Такий підхід, що регламентований Державним стандартом базової середньої освіти та наказом МОН України від 02.08.2024 № 1093 [8], забезпечує перехід від констатації помилок до моніторингу динаміки опанування компетентностей. Це створює умови для персоналізації освітньої траєкторії та підвищення суб'єктності учня в освітньому процесі. Ефективність запропонованого методичного інструментарію підсилюється використанням технік рефлексії та цифрових платформ, які забезпечують оперативний зворотний зв'язок і підтримують високу пізнавальну мотивацію підлітків. Водночас інтеграція формувального підходу вимагає подолання таких викликів, як значне методичне навантаження на вчителя та певний консерватизм освітнього середовища. Вирішення цих питань лежить у площині цифровізації освітнього менеджменту та безперервного розвитку педагога як діагноста і ментора.

Зрештою, саме такий підхід стає тим «містком», який поєднує академічні вимоги Державного стандарту з реальними потребами та потенціалом сучасної дитини. Формувальне оцінювання закладає фундамент для становлення автономного, відповідального та конкурентоспроможного громадянина, здатного до самоосвіти впродовж усього життя в умовах глобальних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. Формувальне оцінювання: від теорії до практики. *Біологія і хімія в рідній школі*. 2019. № 6. С. 2–8.

2. Оцінювання без знецінення: як запровадити формувальне оцінювання в НУШ. Онлайн-платформа EdEra. URL: <https://www.ed-era.com> (дата звернення: 08.02.2026).
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ia / za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv : Litera LTD, 2018. 160 s.
4. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення: 08.02.2026).
5. Як вчителю надавати якісний фідбек: 5 правил та приклади. Освіторія.Медіа. 2022. URL: <https://osvitoria.media> (дата звернення: 08.02.2026).
6. Про затвердження Державного стандарту базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF> (дата звернення: 08.02.2026).
7. Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у другому циклі базової середньої освіти (5–9 класи) : Лист МОН України від 30.08.2024 № 1/15735-24. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 08.02.2026).
8. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 № 1093. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 08.02.2026).
9. Оцінювання в 5-9 класах НУШ: відповіді на запитання. Міністерство освіти і науки України. 2024. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 08.02.2026).